
ЮБІЛЕІ

ДА 80-ГОДДЗЯ ГІСТАРЫЧНАГА ФАКУЛЬТЭТА (1934—2014 гг.)

80 гадоў — пара сапраўднай сталасці для калектыву, калі назапашаны немалы вопыт выкладчыцкай дзейнасці, склалася ўпэўненасць у тым, што і як трэба рабіць. Паспяхова праца факультэта шмат у чым залежыць ад асобы дэкана. Дэкан — той самы чалавек, што ўручае студэнцкі білет першакурсніку і яму ж, але ўжо ў статусе выпускніка, — дыплом аб заканчэнні. Некаторым студэнтам здаецца, што калі дэкан не вядзе ў іх заняткаў, то зносіны з ім зводзяцца толькі да гэтых дзвюх сустрэч. Аднак гэта не так. Для дэкана важны лёс кожнага студэнта, і ён нябачна прысутнічае ў іх жыцці. З улікам гэтых абставін словы віншаванняў і падзякі адрасуюцца людзям, якія стаялі ля вытокаў факультэта ў далёкім 1934 г. Першым дэканам быў В. К. Шчарбакоў, лёс якога трагічны. І. С. Чымбург і А. І. Сідарэнка ўзначальвалі факультэт на працягу невялікіх тэрмінаў (адпаведна 1936—1937 і 1953—1955 гг.), але ў вельмі складаны час. А. П. П’яркоў і У. І. Шаўчэнка аднавілі дзейнасць універсітэта, уключаючы і працу гістарычнага факультэта, на станцыі Сходня пад Масквой. Л. В. Шашкоў кіраваў факультэтам ужо ў вызваленым Мінску (1944—1947 гг.), а Ф. М. Нячай, заснавальнік беларускай навуковай школы па вывучэнні старажытнарымскай гісторыі, вывеў факультэт на новы ўзровень дзейнасці. Сёння старэйшае пакаленне гістарычнага факультэта ўспамінае дэкана П. З. Савачкіна, які ўзначальваў факультэт у 1955—1973 гг. Клапатлівы настаўнік і чулы чалавек, ён увасобіў лепшыя рысы арганізатара і кіраўніка.

Многія з дэканаў факультэта былі яго выпускнікамі, працягвалі па завяршэнні сваёй адміністрацыйнай дзейнасці паспяхова працаваць на педагагічнай ніве. Члены рэдкалегіі зборніка звярнуліся да чатырох дэканаў, якія кіравалі факультэтам апошнія амаль што тры дзесяцігоддзі XX ст., з просьбай падзяліцца сваімі ўспамінамі аб факультэце, яго на-

вуковай і педагогічнай дзейнасці, студэнтах. Усе яны — прызнаныя навукоўцы і педагогі, вопытныя арганізатары вышэйшай школы.

Іх адказы-разважанні можна ўжо сёння лічыць часцінкай гісторыі факультэта. Яна падаецца праз асабістае ўспрыняцце тых, хто зрабіў відэавочны, грунтоўны ўнёсак у яго развіццё. Пытанніў наспела шмат, але выбраны для адказаў толькі некаторыя — агульнага і асабістага кшталту. Наперадзе ёсць планы зрабіць больш сістэмныя і грунтоўныя інтэрв'ю. І не толькі з дэканамі, але і са старэйшымі выкладчыкамі, каб захаваць інтэлектуальную спадчыну гістарычнага факультэта і за кошт «вуснай гісторыі».

ГАВОРАЦЬ ДЭКАНЫ ФАКУЛЬТЭТА

Іраіда Осіпаўна Царук, доктар гістарычных навук, прафесар (дэкан у 1973—1986 гг.).

1. Вашы студэнцкія гады прыйшліся на пасляваенны час?

Да, время моего студенчества на историческом факультете БГУ пришлось на конец 1940-х — начало 1950-х гг. Недавно закончилась война. Города, села разрушены. Живя в бараках и землянках, народ восстанавливал свое хозяйство. По всей стране — разбор руин, расчистка последствий бомбежек, разрушенных зданий, улиц, дорог. И везде стройки, стройки, стройки... Но работали школы, восстанавливались вузы. Вернулся из эвакуации и наш университет, начались наборы новых студентов. Первокурсники исторического факультета 1948 г. мало чем отличались от старшекурсников, разве что среди них было чуть меньше бывших фронтовиков, партизан, а больше выпускников школ. Всех роднило стремление учиться, наверстать упущенное за годы войны, быстрее включиться в возрождение республики.

Часто вспоминаю и удивляюсь: как у нас на все хватало времени? Мы, студенты истфака, вместе со всей молодежью Минска разбирали завалы, сажали деревья в скверах и парках, шефствовали над детскими домами, выступали с концертами художественной самодеятельности в БГУ, детских домах, колхозах подшефного Дзержинского района.

Это был и сложный политический период: «дело врачей», аресты Л. Берии и Л. Цанавы, смерть И. Сталина. Мы были не только современниками, но и активными участниками дискуссий об отношении к космополитизму, «вейсманизму-морганизму». Студенты истфака мно-

го читали, вели споры о героях и сюжетах произведений В. Дудинцева, Б. Пастернака, В. Кочетова, слушали музыку Д. Шостаковича, В. Мурадели и многих других советских композиторов. Прекрасная, интересная, богатая студенческая пора в жизни человека!

Воспоминания о факультете — это не только студенческая среда, общественная жизнь. Прежде всего это учеба — работа на лекциях, семинарских и практических занятиях, изучение конспектов, штудирование учебников в читальных залах, написание и защита курсовых работ, научных рефератов и др. Преподаватели в те годы, как и студенты, были разными по возрасту и опыту работы. Возвратились с фронтов И. Н. Лущицкий, П. З. Савочкин, Г. М. Трухнов, И. Сироткин. Вернулись из эвакуации и Сходни В. Н. Перцев, Н. М. Никольский, Л. М. Шнеерсон. В годы моего студенчества Л. С. Абецедарский и И. М. Игнатенко были только аспирантами истфака. Я благодарна им всем за их высокий профессионализм, за то, что они сыграли огромную роль в воспитании нас, привив любовь к истории, к труду педагога.

2. Каго са сваіх шматлікіх вучняў Вы ўспамінаеце часцей?

За годы работы в университете я подготовила тридцать кандидатов наук, десять из которых впоследствии защитили докторские диссертации, стали профессорами. Хочется отметить наиболее успешных моих учеников, достигших хороших результатов в своей научной и преподавательской работе. Это — А. Н. Алпеев, В. И. Меньковский, М. Э. Чесновский, М. Э. Кузьмин, В. Н. Черепица, С. Н. Ходин.

3. Вашы нажаданні калектыву факультэта напярэдадні 80-годдзя?

Хочу пожелать коллективу исторического факультета не растерять накопленный опыт в развитии исторической науки, практику в подготовке действительно высококвалифицированных кадров исследователей и педагогов, поднимать еще выше высокую планку выпускника исторического факультета Белорусского государственного университета. А для этого желаю всем, педагогам и студентам, успехов в их благородном труде, здоровья и счастья.

Эдуард Міхайлавіч Загарульскі, доктар гістарычных навук, прафесар (дэкан у 1986—1991 гг.).

1. Вы вучыліся ў Маскоўскім дзяржаўным універсітэце імя М. В. Ланосава. Што і хто ўспамінаеца Вам за гады вучобы на гістарычным факультэце?

Да, я учился в МГУ. Вспоминается много и хорошего, и плохого. Время было такое — расцвет культа личности. Вспоминаются великие историки, которых мне посчастливилось видеть и слышать на истфаке Московского государственного университета.

Моя судьба складывалась своеобразно, я получил диплом по кафедре новой и новейшей истории, но стал археологом. И я ни разу не пожалел о том, что поступил в аспирантуру Академии наук БССР по специальности «Археология». Интересно было все, особенно когда стал участвовать в археологических раскопках. Довелось работать с К. М. Поликарповичем и А. Г. Митрофановым, у которых много почерпнул в методике раскопок, в изучении археологических материалов. Но самые яркие воспоминания — это участие в пленумах, семинарах Института археологии АН СССР в Москве, где мне посчастливилось видеть археологических титанов и учиться у них. Это была настоящая школа. Я и сам выступал с докладами, посвященными результатам археологических раскопок в Минске — самых крупных в Беларуси и одних из крупнейших в Союзе. Каждый раз, готовясь к выступлению, делал и делаю все необходимое, чтобы представить материалы надлежащим образом. Лестные оценки моего труда вдохновляли, побуждали работать еще лучше. Я ценю хорошее отношение к себе, к своим работам, результатам археологических исследований.

2. Вы як выдатны вучоны разумеете складанасць і важнасць фарміравання і захоўвання навуковых школ. Што б Вы хацелі адзначыць у гэтым кірунку?

Если рассуждать о школах, сложившихся на факультете, могу выделить усилия сотрудников кафедры истории древнего мира и средних веков. У них сформирован коллектив хороших преподавателей, заинтересованных в том, чтобы готовить поколение историков. Студенты довольно охотно идут на эту кафедру писать курсовые, дипломы. Может быть, школа еще и не сформировалась, но основа заложена.

Смотря кого считать учениками: если считать только тех, кто пошел по моей археологической стезе, то это один круг. А если говорить о тех, кто учился у меня, кем я был доволен в процессе обучения, — это другой круг. Мне важно видеть у студента интерес к науке, даже не обязательно к археологии, а в целом к истории, чувствовать, что ему интересны мои лекции, мои занятия. Были хорошие, выдающиеся студенты. Например, Петр Кузьмич Кравченко (в 1990-е гг. — министр иностранных дел Белорусской ССР, Республики Беларусь. — *ред.*) работал у меня

с первого курса, писал диплом по теме, которой я сам занимаюсь уже 40 лет — славянскому этногенезу.

3. *Ваши нажаданні калектыву факультэта напярэдадні 80-годдзя?*

Прежде всего успехов в науке. Побольше солидных монографических трудов. Ведь факультет славен учеными, своими достижениями в области науки. Как преподаватели они, практически все, на своем месте, хотя уловить градацию, кто лучше, кто хуже, весьма трудно. Хотелось, чтобы больше работали над проблемными темами. Когда тебя знают, то разделяют или не разделяют твою точку зрения — это не столь существенно. История рассудит. Если говорить о будущем, то на факультете неплохо бы улучшить условия для подготовки специалистов.

Пётр Аляксеевіч Шупляк, кандыдат гістарычных навук, прафесар (дэкан у 1991—1996 гг.).

1. *Каго ўспамінаеце Вы за гады вучобы ў БДУ?*

Першае, што можна ўзгадаць, — гэта радасць і задавальненне ад самога майго тагачаснага «статусу». Я — студэнт! Я студэнт гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта! На ўспамін прыходзяць выдатныя лекцыі Л. С. Абэцэдарскага, Г. М. Ліўшыца, М. П. Палетыкі, Л. М. Шнеерсона, мудрае дэканства П. З. Савачкіна. Было цікава вучыцца, бо я вельмі хацеў стаць гісторыкам. Калі на занятках спазнаваў шмат чаго новага для сябе, то проста адчуваў, як пашыраецца мой светапогляд, а значыць, і ўвесь навакольны свет, як я крок за крокам станаўлюся сапраўдным гісторыкам. Успамінаюцца студэнцкія будаўнічыя атрады, у складзе якіх я тройчы выязджаў у Казахстан. А якой шчырай была студэнцкая дружба! У віхуры якога складанага, але такога цікавага для маладога гісторыка грамадскага жыцця мы вучыліся! Не магу не ўзгадаць нашага спакойнага і разважлівага старасту Фелікса Ліўшыца, які на ўсе нашы пытанні меў адказы.

У мяне вучыліся многія з тых, хто сёння ўвасабляе сабой склад выкладчыкаў гістфака БДУ 2014 г. Дзясяткі працуюць у іншых універсітэтах і інстытутах Беларусі. Сярод сваіх вучняў перш за ўсіх бачу калег па кафедры — Я. Г. Колба, І. І. Шумскага, С. І. Кулявец (Комар).

2. *Вы скончылі аспірантуру Енскага ўніверсітэта імя Ф. Шылера. Якія навуковыя школы Вы хацелі б адзначыць на нашым гістфаку?*

Школу беларускай гісторыі, гісторыі Расіі, германскай гісторыі (на жаль, яна паступова страчвае свае былыя пазіцыі), гісторыі рэлігіі.

3. *Вашы пажаданні калектыву факультэта напярэдадні 80-годдзя?*

Хацеў бы пажадаць усім нам захаваць і замацаваць тую спадчыну, якая склалася за многія папярэднія гады: першасныя яе складнікі — сістэма арганізацыі навучальнага працэсу, прыярытэтнасць навукі для выкладчыка і студэнта, дух і прынцыпы ўзаемаадносін у калектыве. Патрэбна мацаваць кадравую і навуковую стабільнасць, захоўваць старыя і адначасова пашыраць новыя метадычныя прыёмы ў навучальным працэсе. І асабліва: захоўваць і памнажаць тое, што вызначаецца адным толькі словам — «беларускасць».

Алег Антонавіч Яноўскі, кандыдат гістарычных навук, прафесар (дэкан у 1996—2000 гг.).

1. *Каго з настаўнікаў і вучняў узгадваеце Вы?*

Перш-наперш хочацца назваць А. І. Кажушкова, які прайшоў праз вайну і расказваў студэнтам не толькі пра хітраспляценні парэформеннай гісторыі Расіі, але звяртаў іх увагу да «не кніжных» старонак Вялікай Айчыннай вайны, да глыбінь жыцця, да сэнсу і мэты працы гісторыка. Настаўнікам быў мой навуковы кіраўнік па курсавых і дыпломнай працы Л. С. Абэцэдарскі, які аказаў на мяне вялікі пазітыўны ўплыў у навуцы і падштурхнуў да больш цвярозага ўспрыняцця жыцця. Заўсёды ўзгадваю Г. М. Ліўшыца — выдатнага гісторыка і цікавага чалавека. Ён апасродкавана ўплываў на ўсіх: як трэба працаваць увогуле, працаваць у творчасці, у аўдыторыі. Нельга назваць усіх сваіх настаўнікаў у кароткім адказе, але і праз дзясяткі гадоў кожны з іх так ці інакш працягвае ўплываць на маю прафесійную дзейнасць. Іх праца была адданай, штодзённай. Студэнты ўспрымалі яе, бо яна цалкам была звернута да іх. І праз гады гэтае ўспрыняцце ўсё павялічваецца, як і ўдзячнасць да Настаўнікаў. Імя кожнага з іх не сціраецца з памяці.

2. *Вы даўно і плённа займаецеся гісторыяй БДУ. Якія тэндэнцыі развіцця Вы хацелі б адзначыць у дачыненні гістарычнага факультэта?*

Калі гаварыць пра навуковую і выкладчыцкую сферу, якая для мяне першасная, то гэта гісторыя Расіі і Украіны, гісторыя знешнепалітычных стасункаў. Падмуркі школы, якую мы цяпер увасабляем на кафедры гісторыі Расіі, былі закладзены У. І. Пічэтам. Школы расійскай і ўкраінскай гісторыі, якія вельмі цесна сутыкаюцца з праблематыкай айчыннай беларускай гісторыі, увасаблялі паплечнікі і сябры Уладзіміра Іванавіча — наш зямляк-беларус А. А. Савіч, расіяне Д. А. Жарынаў, А. П. П’ялкоў і інш.

Сярод адметных навуковых школ, якія можна згадаць на гістфаку зараз, — гэта школы, звязаныя з даследаваннямі далёкай беларускай і сусветнай мінуўшчыны. Напрыклад, навуковая школа антычнай і сярэднявечнай гісторыі, асяродкам якой з’яўляецца кафедра гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў, увасабляюць мой аднакашнік і сябар прафесар В. А. Фядосік, яго калегі і іх вучні, якія працуюць і актыўна, і прадуктыўна. Адначасова — гэта некаторыя кірункі навуковых даследаванняў, што актыўна сталі развівацца ў апошнія 20—30 гадоў. Нельга не адзначыць дзейнасць у гэтым рэчышчы прафесара і аднаго з маіх настаўнікаў У. Н. Сідарцова.

Не магу абмінуць адзін вельмі ўзнёслы па сваім сэнсе факт — мы жывём і працуем у будынку, які з’яўляецца гістарычным рарытэтам для ўсёй Беларусі. Гэта месца павінна лічыцца святым для тых грамадзян Беларусі, якія ўспрымаюць універсітэт як вышэйшую, цывілізацыйную вяршыню. Тут нашы папярэднікі — арганізатары ўніверсітэцкай навукі і адукацыі — сабраліся ў 1921 г. на Універсітэцкай вуліцы (зараз — Чырвонаярмейская, 6) і распачалі дзейнасць, вельмі важную для перспектывы, у тым ліку перспектывы нашай дзяржаўнасці. Гэтыя сцены, гэтая аўра, што вітае тут... Усё натхняе на адказную і плённую працу!

Пазітыўныя змены ў якасных кірунках адукацыі — новыя спецыяльнасці, новыя спецыялізацыі, а галоўнае — новае ўспрыняцце выкладчыкамі і студэнтамі таго, што мы маем і што хацелася б мець як вынік нашых сумесных намаганняў. А гэта азначае, што факультэт жыве, рухаецца наперад!

3. Што Вы хацелі б пажадаць калектыву факультэта напярэдадні 80-годдзя?

Па-першае, усім моцнага здароўя, каб пераадольваць шматлікія перашкоды на шляху выкладчыка і студэнта. Па-другое, каб было больш творчасці, каб тое, што мы робім у навуцы, у адукацыі, несла адбітак творчага запалу, імпульсу, прадуктыўнасці. Каб кожны дзень з раніцы і да вечара быў для кожнага з нас «маім днём», пражытым не дарма. І тое, што мы прынеслі ў аўдыторыю, каб знайшло водгук, хоць маленькі, у студэнцтва, аспірантаў.

Каб, прыйшоўшы з бібліятэкі ці архіва і сеўшы за хатні стол, кожны адчуў, што дзень не страчаны — знойдзены новыя крыніцы, пацвердзіліся папярэднія гіпотэзы, якія прапісаны ў публікацыях, выказаны перад аўдыторыяй. Жадаю ўсяму калектыву поспехаў і, як казалі ў старажытнасці, «лавіць дзень» для творчасці. Кожны дзень!